

Ada Holcar Brunauer, Cvetka Bizjak, Marjeta Borstner,
Janja Cotič Pajntar, Vineta Eržen, Mihaela Kerin,
Natalija Komljanc, Saša Kregar, Urška Margan,
Leonida Novak, Zora Rutar Ilc, Sonja Zajc, Nives Zore

Formativno spremljanje v podporo učenju

Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Ljubljana 2019

Vsebina

Zakaj formativno spremljati

1 Nameni učenja in kriteriji uspešnosti

2 Dokazi

3 Povratna informacija

4 Vprašanja v podporo učenju

5 Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje

Kaj je samovrednotenje in kaj vrstniško vrednotenje?	3
Zakaj je pomembno, da pri pouku posebno pozornost namenimo učenčevemu samovrednotenju in vrstniškemu vrednotenju?	3
Na kaj naj bomo pozorni, ko načrtujemo in vodimo učenčevo samovrednotenje?	4
Na kaj naj bomo pozorni, ko načrtujemo in vodimo vrstniško vrednotenje?	7
Katere spretnosti pridobijo učenci pri izvajanju samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja?	8
Kaj pridobi učenec, kaj učitelj?	9
Refleksija	10
Viri in literatura	12
Formativno spremljanje v praksi	13

Formativno spremljanje v vrtcu

Kaj je samovrednotenje in kaj vrstniško vrednotenje?

Samovrednotenje je zmožnost realne presoje lastne uspešnosti. Sestoji iz dveh korakov:

- a) Učenci pregledajo dokaze o doseganju namenov učenja,¹ jih analizirajo in primerjajo s kriteriji uspešnosti.
- b) Nato samostojno sprejemajo odločitve:
 - o tem, v kolikšni meri so dosegli namene učenja,
 - o kakovosti njihovega načina učenja,
 - o nadaljnjih korakih, ki so potrebni za doseganje njihovih ciljev,
 - o spremembah v načinu učenja, ki jih bodo naredili.

Če opisano analizo dosežkov posameznika izpeljejo učenčevi sošolci in mu dajo povratno informacijo, govorimo o vrstniškem vrednotenju.

Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje imata veliko skupnega, a so med njima tudi pomembne razlike, predvsem na izvedbeni ravni, zato ju v tem besedilu ponekod obravnavamo ločeno.

Zakaj je pomembno, da pri pouku posebno pozornost namenimo učenčevemu samovrednotenju in vrstniškemu vrednotenju?

- Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje sta učitelju pomemben vir informacij, ki mu pomagajo načrtovati pouk v skladu s potrebami učencev.
- Samousmerjanje učenja je celovit proces, ki se začne s postavljanjem namenov učenja in konča s samovrednotenjem. Če samovrednotenje izostane, tudi prejšnji koraki nimajo pravega smisla.
- V procesu vrstniškega vrednotenja se učenci učijo sporočati povratno informacijo. S tem poglobljajo razumevanje kriterijev uspešnosti.
- Učenci razvijajo zmožnost kritičnega mišljenja, argumentiranja ter zavedanje o pomenu svojih ravnanj (npr. pri delu v skupini).
- Učenci se v procesu samovrednotenja naučijo realno oceniti izziv, s katerim se soočajo, in ovrednotiti učinkovitost poti do uspeha. S tem pridobijo nadzor nad zelo pomembnim področjem svojega življenja – šolsko uspešnostjo –, kar jim daje občutek varnosti in samozavesti. Opisane strategije soočanja z izzivi postopoma prenesejo tudi na druga področja svojega življenja. Predstavljajo zelo pomemben dolgoročni varovalni dejavnik, ki jim vse življenje pomaga reševati življenjske probleme in stiske.
- Zmožnost realne presoje življenjskih izzivov in svoje vloge v njih, samostojno odločanje o sebi in prevzemanje odgovornosti za svoje odločitve so temeljne značilnosti zrele osebnosti. Z izvajanjem samovrednotenja se učenci učijo sprejemati odgovornost za svoje ravnanje. Postajajo neodvisni posamezniki in ne slepi sledilci avtoritetam ali pa uporniki. Gradijo prepričanje, da lahko na svojo usodo vplivajo sami.
- Z uvajanjem vrstniškega vrednotenja učence učimo opazovati meje lastne subjektivnosti in spoštovati različnost. Učimo jih, da s poslušanjem povratne informacije drugih lahko bolje razumejo sebe in svet, z dajanjem kakovostne povratne informacije pa lahko učinkovito pomagajo drugim.

1 Nameni učenja: učne cilje, ki so zapisani v učnem načrtu, učitelj preoblikuje tako, da so učencem razumljivi. Tako preoblikovanim učnim ciljem v tem priročniku pravimo nameni učenja.

Na kaj naj bomo pozorni, ko načrtujemo in vodimo učenčevo samovrednotenje?

Samovrednotenje temelji na dobro izpeljanih predhodnih fazah samoregulacijskega učenja.²

Učenci svoje dosežke lahko kakovostno ovrednotijo le, če razumejo učne namene in kriterije uspešnosti. Razumeti kriterije uspešnosti pomeni, da ima učenec izoblikovan jasen in zelo konkreten odgovor na vprašanje: **Kako bom vedel, da sem dosegel določeni namen učenja?**

Eden od načinov priprave na vrednotenje je, da učenci v skupinah s pomočjo kriterijev uspešnosti ovrednotijo nekaj anonimnih izdelkov. Učitelj jih v kakovostno analizo usmerja tako, da jim pripravi smernice v obliki ček list,³ ključnih vprašanj, nedokončanih stavkov ipd. Tovrstna orodja učence spodbujajo k analizi izdelkov, pojasnjevanju svojih mnenj o kakovosti izdelkov ter k usklajevanju različnih mnenj.

Med vrednotenjem
svojega pisnega sestavka sem
se moral kar naprej vračati k tabeli
s kriteriji /.../, podčrtovati ključne
besede /.../, šele na ta način sem jih
začel zares razumeti.

(Povzeto po Andrade in Du, 2007)

Samovrednotenje je vedno kvalitativna analiza učenja in dosežkov.

Da bi učenec napredoval pri doseganju namenov učenja, potrebuje odgovore na vprašanja: **katere kriterije uspešnosti že dosegam in katerih še ne; kaj moram napraviti (in kako), da bom dosegel zastavljene namene učenja.** Slaba ocena (kvantitativno vrednotenje) je le signal, da je z njegovim učenjem nekaj narobe. Kaj je narobe in kako to izboljšati, pa lahko ugotovi le, če pridobi odgovore na prej omenjena vprašanja. Odgovori nanje so vedno opisni – kvalitativni.

Kako učence spodbujam k vrednotenju njihovega dela?

Kakšne so moje izkušnje s spodbujanjem samovrednotenja učencev?

Samovrednotenje naj poleg vrednotenja dosežkov vključuje tudi vrednotenje kakovosti učenja.

Stara modrost pravi: Pravi prijatelj ti ribe ne da, pač pa te nauči, kako jo uloviš sam. (Kitajski pregovor)

Povedano drugače, pot do kakovostnih dosežkov je kakovostno učenje.

Učinkovito vrednotenje načina učenja temelji na zmožnosti učencev, da analizirajo svoj način učenja in ga primerjajo z jasno izoblikovanimi kriteriji kakovostnega učenja. Učenec, ki ima oblikovano jasno predstavo o kakovostnem učenju, ve, kaj napraviti:

² Samoregulacijsko učenje je učenje, pri katerem učenec sam zavestno usmerja proces učenja do končnega cilja (Zimmerman in Schunk, 2001). Učenec samostojno in sistematično usmerja svoje mišljenje, čustva in vedenje k doseganju njegovih ciljev.

³ Ček lista je oblika orodja za opazovanje ali samoopazovanje. Oblikovana je kot seznam postavk, ki označujejo različne oblike vedenj oz. pojavov. Z njimi označujemo prisotnost in odsotnost določene oblike vedenja oz. pojava.

- 1. pred učenjem:** pripravi vse, kar potrebuje pri učenju, zastavi si konkretne cilje, izbere primerno učno strategijo, razdeli učno snov na manjše dele, pripravi časovni načrt učenja itn.;
- 2. med učenjem:** trudi se razumeti tako, da povzema bistvo; bistvo organizira v logično celoto in jo povezuje s predznanjem; je pozoren na to, česa ne razume dovolj dobro, in išče pomoč; spremlja svoj napredek in po potrebi spreminja učne strategije; takrat, ko ni notranje motiviran, zmore aktivirati moč volje in se »prisiliti« k učenju. Uporablja strategije, ki spodbujajo osredinjenost na učenje in optimalno delovanje njegovega uma (podčrtavanje, izpisovanje, zastavljanje vprašanj, uporaba grafičnih organizatorjev, sodelovanje v skupini, dialog s sošolci in učiteljem itd.);
- 3. po učenju:** realna presoja svojih učnih dosežkov in načina učenja.

Učenci razvijejo jasno predstavo o kakovostnem učenju, če učitelj med poukom načrtno razvija kompetenco učenje učenja. Ko učencem med poukom da prostor, da čim bolj samostojno načrtujejo učne strategije, s katerimi bodo dosegli zastavljene namene učenja, ko se z njimi pogovarja o različnih načinih učenja in jih skupaj z njimi analizira, ustvarja razmere, v katerih se učenci učijo kakovostno ovrednotiti svoj način učenja.

Rezultati samovrednotenja učencev naj učitelju pomenijo izhodišče za načrtovanje pouka.

Pomembno je, da učitelj informacije, ki jih pridobi v procesu samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja, uporabi pri načrtovanju nadaljnjega učenja. Učenci bodo učitelju zaupali in sodelovali tudi v prihodnje, če bodo opazili, da se odziva na njihove želje in potrebe. To je najboljši način, kako učitelj učencem osmisli proces samovrednotenja.

Spodaj je predstavljen primer dejavnosti, v kateri se učenčev samovrednotenje prepleta z učiteljevo povratno informacijo. Na seznamu, pripetem s sponko, je učenec učitelju označil, na kaj naj bo

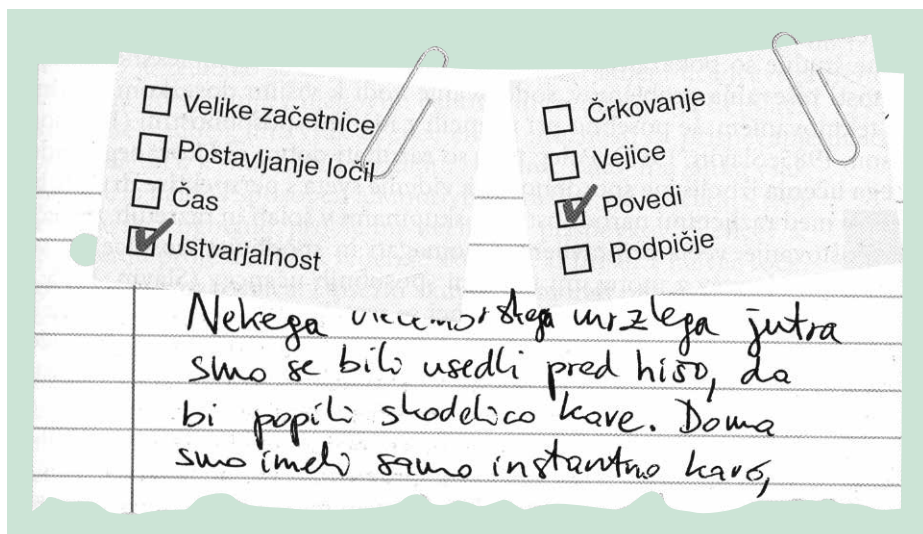
Nismo dosegli vseh načrtovanih ciljev. Spoznali pa smo, da do ciljev vodijo različne poti.

(Učitelj, ki je sodeloval v projektu EUfolio⁴)

še posebej pozoren, ko bo pripravljala povratno informacijo o učenčevem besedilu (Woolfolk, 2002, str. 361). Tovrstne povratne informacije učitelj lahko upošteva pri načrtovanju nadaljnjega dela.

V procesu samovrednotenja učenec lahko usmerja tudi učiteljevo povratno informacijo

Kako bom učencem pokazal, da njihove pripombe jemljem resno?

Ali sem namenil dovolj časa za razpravo o tem, kaj potrebujejo, da bodo dosegli namene učenja?

Kako sem nagovoril učence z različnimi predznanji, kulturnimi ozadji, potrebami, interesi ...?

Nekateri učenci pri razlagi vzrokov za uspeh/ neuspeh potrebujejo posebno pomoč učitelja.

Učenci vzroke za svoj uspeh oz. neuspeh pripisujejo različnim dejavnikom. Razvrščamo jih v dve kategoriji:

- dejavniki, na katere učenec lahko vpliva: količina učenja, kakovost učenja, obvladovanje strategij samomotiviranja itd.,

- dejavniki, na katere učenec ne more vplivati: zahtevnost učne snovi, izbor vprašanj, ki mu jih pri ocenjevanju znanja zastavi učitelj, obseg učne snovi, datumi pisnih preizkusov znanja itd.

Učenec, ki svoj neuspeh pripiše dejavnikom, na katere ima vpliv, si bo aktivno prizadeval za spremembo.

Prevzem odgovornosti

Kontrolno nalogo sem pisal nezadostno, ker se nisem naučil vsega, kar je bilo potrebno. Dolgo sem bil bolan in **manjkajoče snovi nisem prepisal.**

V prihodnje **bom poskrbel, da bom prepisal vso učno snov.**

Če učenec svoj neuspeh razume kot posledico dejavnikov, na katere ne more vplivati, bo praviloma izbral nekonstruktivne oblike reševanja iz stiske: izogibanje, razne oblike opravičevanj svojega ravnanja in prelaganja odgovornosti na druge itd.

Prelaganje odgovornosti

Kontrolno nalogo sem pisal nezadostno. Bil sem bolan. **Nihče mi ni prinesel** manjkajočih zapiskov, zato **se nisem mogel** naučiti.

Če zbolim in mi sošolci ne prinesejo zapiskov, se **ne morem** naučiti. Negativna ocena je posledica **spleta okoliščin, na katere ne morem vplivati.**

Zato je zelo pomembno, da učitelj te učence opazi in jim pomaga, da znova uvidijo povezavo med dosežki in kakovostjo njihovega učenja.

Pri graditvi prepričanja »zmorem vplivati na doseganje svojih ciljev« so najpomembnejše konkretne izkušnje uspeha (učni izzivi, ki jim je posameznik kos oz. ustrezna učiteljeva pomoč). Pogosto pa to ni dovolj, saj učenci tudi svoj uspeh

pripišejo dejavnikom, na katere ne morejo vplivati (npr. »*Pravilno sem izračunal zato, ker mi je učitelj pomagal. Sam tega nikoli ne bom znal.*«). Ko učenec doseže uspeh, pogosto potrebuje še skrbno vodeno analizo njegovega načina učenja (pomoč učitelja), ki ga bo privedla do uvida, da je uspeh posledica kakovosti njegovega učenja – o tem pa učenec lahko odloča.

Na kaj naj bomo pozorni, ko načrtujemo in vodimo vrstniško vrednotenje?

Vrstniško vrednotenje naj izhaja iz sodelovalnega učenja in drugih oblik skupinskega dela.

Sodelovanje z drugimi je zelo učinkovit način učenja. Če ga učitelj spretno vključuje v pouk, so

vrstniške povratne informacije povsem naravna sestavina učenja drug od drugega. Pomembno pa je, da učenci razumejo namen vrstniškega vrednotenja in vedo, kaj natančno se pričakuje od njih.

Zapiski

Zelo preprost in uporaben način postopnega uvajanja vrstniškega vrednotenja je pregledovanje zapiskov (Spiller, 2012). Učenci v skupinah pregledajo zapiske (npr. med obravnavo učnega sklopa ali po njem) in razpravljajo o tem, kaj se jim je zdelo bistveno, kako so razumeli tematiko ipd. Če je potrebno, dopolnijo svoje zapiske. To je lahko običajen del pouka, ki prinaša mnoge pozitivne učinke.

Da bi bilo vrstniško vrednotenje učinkovito, je treba v razredu ustvariti ozračje zaupanja in podpore.

Občutek varnosti v odnosih med učenci ter med učenci in učiteljem je pogoj za učinkovitost vrstniškega vrednotenja. Učitelj naj poskrbi, da bodo učenci sošolcem dajali spodbudne povratne

informacije. Spodbudna povratna informacija sošolcu sporoča: Povratno informacijo (tudi kritične pripombe) ti dajem, ker ti želim pomagati, da bi dosegel cilje, ki si si jih zastavil. Opisani učinek dosežemo s primerno ubeseditvijo, zelo pomembne informacije pa sošolcu sporočamo tudi nebesedno (s tonom glasu, držo telesa, očesnim stikom ipd.).

Povratne informacije

Učitelj lahko učencem predstavi primere spodbudnih povratnih informacij in takih, ki ljudi prizadenejo. Učenci ugotavljajo, katere značilnosti delujejo spodbudevalno in katere zmanjšujejo motivacijo. Še bolje pa je, da učenci predstavijo primere, ki so jih doživeli sami. V nadaljevanju skupaj razmišljajo, kakšne povratne informacije jih spodbudijo k učenju in jim krepijo samozavest, kakšne pa jih prizadenejo.

Učence je treba naučiti, kako dajati kakovostno povratno informacijo.

Kakovostno povratno informacijo lahko opišemo z dvema kriterijema: biti mora informativna in spodbudna. Spodbudno smo opisali v prejšnjem odstavku. Informativna povratna informacija izhaja iz kriterijev uspešnosti. (Za več informacij glej zvezek o povratni informaciji.)

Najboljši način učenja dajanja povratne informacije je zgled učitelja.

Ali sem učencem dovolj jasno predstavil namen vrstniške povratne informacije?

Ali učenci vedo, kaj je dobra povratna informacija?

Ali smo skupaj analizirali primere povratnih informacij?

Koliko časa sem namenil za razpravo?

Kako dajem povratno informacijo učencem; kakšen zgled sem jim?

Učence je treba naučiti, kako konstruktivno uporabiti povratno informacijo sošolcev.

V procesu samovrednotenja ima središčno vlogo učenec. On analizira dokaze o dosežkih in načinu učenja, vse skupaj interpretira in sprejema odločitve. Ker pa je vsak posameznik pri razumevanju samega sebe ujet v meje svoje subjektivnosti, si s povratnimi informacijami drugih (sošolcev, učiteljev, staršev) lahko razširi polje vpogleda vase.

Pri tem pa obstajata dve nevarnosti:

- učenec slepo sledi povratnim informacijam drugih, svoje izkušnje in sodbe pa zanemari;
- učenec kritične pripombe ne razume kot pomoč, temveč kot vrednostno sodbo in je čustveno prizadet.

Zato je učence treba učiti, kako pravilno dajati povratno informacijo, da bi zmanjšali verjetnost osebne prizadetosti prejemnika; posebno pozornost pa je treba nameniti tudi pogovoru o tem, kako uporabiti povratno informacijo. Pravila o načinu uporabe povratne informacije lahko strnemo v dve točki:

- Razumite jo kot način učenja: poslušajte jo brez prekinjanja – preverite le, ali ste jo dobro razumeli. Ne branite se in svojih ravnanj ne pojasnjujte – to sploh ni potrebno.
- Ocenite, katera mnenja vaših sošolcev so za vas uporabna in katera ne. Nato se odločite, kako boste njihova mnenja uporabili pri svojem učenju.

Pogovor z učenci

Če učitelj opazi, da nekateri učenci kljub taktosti sošolcev povratne informacije ne morejo sprejeti konstruktivno, naj se z njimi pogovori z veliko mero empatije. Kadar s pogovorom in čustveno oporo ne more vplivati na spremembo njihovega doživljanja, naj skupaj z njimi poišče primerno prilagoditev načina dajanja povratne informacije (npr. sprva mu sošolci posredujejo le pozitivne plati njegovih dosežkov, povratna informacija »na štiri oči« ...).

Kako bom vedel, da je moja ali vrstnikova povratna informacija koristila učencu?

Ali sem pozoren na učence, ki kritičnih pripomb o svojih dosežkih ne zmorejo uporabiti konstruktivno?

Kako ravnam z učenci, ki ne zmorejo konstruktivno sprejeti pozitivnih mnenj o svojih dosežkih?

Katere spretnosti pridobijo učenci pri izvajanju samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja?

- Zmožnost konstruktivne kritične presoje svojih dosežkov in dosežkov drugih.
- Ozavestili bodo pogosto avtomatizirane in slabo ozaveščene postopke učenja, jih kritično ovrednotili ter jih spremenili, če bo potrebno.
- Naučili se bodo posredovati informativne in spodbudne povratne informacije drugim.
- Naučili se bodo konstruktivno uporabiti povratne informacije drugih.
- Razvili bodo zmožnost učenja iz izkušenj (tudi napak).

Kaj pridobi učenec?

- Pridobi nadzor nad zelo pomembnim področjem svojega življenja – šolsko uspešnostjo.
- Razvije prožnost, prilagodljivost pri načrtovanju in izvajanju poti do cilja.
- Razvije zmožnost realne presoje izzivov in odgovoren odnos do svojih odločitev.
- Z dajanjem povratne informacije sošolcem učenec ponotranji namene učenja in kriterije uspešnosti. Če vrednoti izdelke nekoga drugega, je čustveno manj obremenjen, kot če vrednoti svoje izdelke.

Kaj pridobi učitelj?

- Samoorganizirane učence, ki jih ni treba »siliti« v učenje.
- Povratne informacije o tem, kje so učenci na poti do cilja, vpogled v njihove načine razmišljanja in razumevanja – vse to so pomembne informacije za prilagajanje procesov poučevanja.
- Uvajanje vrstniškega vrednotenja učitelja razbremeni dajanja množice povratnih informacij.
- Ustvari razmere, v katerih učencem pomeni osebo, ki jim pomaga na poti do njihovega cilja in ne oviro na poti do dobrih ocen.

REFLEKSIJA

Refleksija je namenjena ugotavljanju, kaj bi pri pouku, ki sledi načelom formativnega spremljanja, lahko še izboljšali.

Razmislek – kje sem in kako razmišljam o ...

Samovrednotenje	Vedno 	Včasih 	Nikoli
V učne priprave premišljeno vključim strategije samovrednotenja učencev.			
Učenci si pri samovrednotenju (dokazov o naučenem) pomagajo s kriteriji uspešnosti.			
Samovrednotenje načina učenja izhaja iz kriterijev kakovostnega učenja.			
Učencem omogočam pridobiti osebno izkušnjo, ki dokazuje, da je kakovost dosežkov posledica kakovostnega načina učenja.			
Pozoren/-na sem na učence, ki neuspeh pripisujejo dejavnikom, na katere nimajo vpliva.			
Samovrednotenje vodim tako, da ga učenci sklenejo s konkretnimi ugotovitvami: - o tem, v kolikšni meri so dosegli učne cilje, - o kakovosti njihovega načina učenja, - o nadaljnjih korakih, ki so potrebni za doseganje njihovih ciljev, - o spremembah v načinu učenja, ki jih je smiselno napraviti.			
Učence usmerjam, da so njihovi načrti o učenju specifični, konkretni, časovno opredeljeni in izvedljivi.			
Pouk vodim tako, da imajo učenci po samovrednotenju možnost izboljšati svoje dosežke.			
Vsebina samovrednotenja je izhodišče za moje načrtovanje pouka. Poskrbim, da učenci to opazijo.			

Vrstniško vrednotenje	Vedno 	Včasih 	Nikoli
Pouk je zasnovan tako, da učenci večkrat dobijo povratne informacije vrstnikov.			
Učencem omogočim čas, da se odzovejo na povratne informacije.			
Vrstniške povratne informacije temeljijo na kriterijih uspešnosti in kakovosti učenja.			
Učence učim, da drug drugemu dajejo informativne in spodbudne povratne informacije.			
Učence učim, da vedno preverijo, ali so pravilno razumeli povratno informacijo.			
Učence spodbujam, da s pomočjo povratnih informacij sošolcev izboljšajo svoje učenje.			
Z učenci, ki so ob sprejemanju povratne informacije čustveno prizadeti, skušam poiskati način, ki jim bo omogočil konstruktivno sprejemanje povratne informacije.			

Viri in literatura

- Andrade, H. in Du, Y. (2007). *Student responses to criteria-referenced self-Assessment. Assessment and Evaluation in Higher Education*, l. 32, št. 2, str. 159–181.
- Anderson, E. (1998). *Creating Civility: Dialogue Journals in Special Ed Classes*. (Dostopno na <http://www.nwp.org/cs/public/print/resource/941>. Pridobljeno 24. 6. 2016.)
- Black, P., Harrison, C., Lee, C., Marshall, B. in Wiliam, D. (2003). *Assessment for learning: putting it into practice*. Buckingham, UK: Open University Press.
- Boekaerts, M. (2002). *Motivation to learn*. Geneva: UNESCO.
- Boekaerts, M., Pintrich, P. R. in Zeidner, M. (2005). *Handbook of self-regulation*. New York: Academic Press.
- Boud, D. idr. (2010). *Assessment 2020: Seven propositions for assessment reform in higher education*. Sydney: Australian Learning and Teaching Council.
- Eržen, V. (2001–2005). *Neobjavljeno gradivo. Primeri iz lastne prakse*.
- Eržen, V. (2014). *Povratna informacija za uspešnejše učenje. Vzgoja in izobraževanje*, l. 45, št. 5-6, str. 28–31.
- Freeology.com/graphicorgs/dialectical-journal-version-1/(Pridobljeno 1. 4. 2016).
- Kogoj, B. (2011–2013). *Neobjavljeno gradivo. Primeri iz študijskih skupin*.
- Kreslin, A. (2016). *Neobjavljeno gradivo. Predstavitev na izobraževanju v okviru razvojne naloge Formativno spremljanje*.
- Kukovec, M. (2011). *S samovrednotenjem znanja do večje kakovosti pouka*. V Eržen, V. (ur.). *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi: angleščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 57–73.
- National Council for Curriculum and Assessment (Dostopno na http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/.)
- Pečjak, S. (2012). *Metakognitivne sposobnosti pri učenju: struktura in njihov razvoj. Vzgoja in izobraževanje*, l. 43, št. 6, str. 4–9.
- Readingworldblog.wordpress.com/2015/04/29/dialogue-journals-writing-informally-about-reading/(Pridobljeno 22. 5. 2016).
- Rupnik Vec, T. (2015). Eportfolio of a student. *Experiences and ideas of Slovenian teachers in international project European ePortfolio classrooms (EUfolio)*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. (Dostopno na <http://www.zrss.si/pdf/eportfolio-of-student.pdf>, str. 36–159.)
- Scholastic.com Writing Workshop: http://teacher.scholastic.com/activities/writing/worksheet_6.asp?topic=Iditarod. (Pridobljeno 1. 6. 2016).
- Shrestha, T. (2011). *Obravnava daljšega izvirnega književnega dela pri pouku angleščine*. V Eržen, V. (ur.). *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi: angleščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 166–198.
- Spiller, D. (2012). *Assessment Matters: Self-Assessment and Peer Assessment*. TDU at The University of Waikato. (Dostopno na http://www.waikato.ac.nz/tdu/pdf/booklets/9_SelfPeerAssessment.pdf. Pridobljeno 15. 5. 2016.)
- Think literacy. (Dostopno na <http://edu.gov.on.ca/eng/studentsuccess/thinkliteracy/files/Writing.pdf>, str. 135. Pridobljeno 22. 4. 2016.)
- Vršič, V. (2013). *Spremljanje in samovrednotenje znanja učencev pri matematiki na razredni stopnji*. V Suban, M., Kmetič, S. (ur.). *Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi – matematika*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 379–390.
- Wiggins, G. (1996). Practicing What We Preach in Designing Authentic Assessments. *Educational Leadership*, l. 54, št. 4, str. 18–25.
- Woolfolk, A. (2002). *Pedagoška psihologija*. Ljubljana: Educey.
- Zimmerman, B. J. in Schunk, D. H. (2001). *Self-regulated learning and academic achievement: Theoretical perspectives*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Priporočena literatura v slovenščini

- Palatin, T. (2014). *Orodja formativnega spremljanja znanja. Vzgoja in izobraževanje*, l. 45, št. 5-6, priloga Učiteljev glas, str. 35–36.
- Peršolja, M. (2014). *Moj dnevnik razvoja formativnega spremljanja. Vzgoja in izobraževanje*, l. 45, št. 5-6, priloga Učiteljev glas, str. 24–32.
- Rebrica, L. (2014). *Razvijanje orodij za spremljanje napredka učenca pri pouku slovenščine. Vzgoja in izobraževanje*, l. 45, št. 5-6, priloga Učiteljev glas, str. 35–36.

Vsebina

Ček lista	15
Vrstniško vrednotenje govorne predstavitve	16
Orodje za samovrednotenje pisnih besedil pri pouku angleškega jezika v osnovni in srednji šoli	18
Orodje za samovrednotenje pri pouku matematike na razredni stopnji	20
Samovrednotenje znanja biologije z uporabo semaforja	21
Samovrednotenje vedenja učenca	23
Nedokončani stavki kot orodje za samovrednotenje	24
Nedokončani stavki kot orodje za vrstniško vrednotenje sošolčeve predstavitve	24
Nedokončani stavki in nadaljevanje stavka »ker«	25
Grafično oblikovano orodje za samovrednotenje	25
Odprta vprašanja	26
Vprašalnik	26
Vprašanja za ozaveščanje svojega načina učenja	27
Dnevnik dopisovanja med dvema udeležencema učnega procesa o skupni temi	28
Strategija VŽN kot orodje za samoevalvacijo	30
Prosto zapisana učenčeva kritična samoanaliza besedila	30

Za uvod trije namigi

Obstaja več načinov, kako zasnovati orodja za samovrednotenje in vrstniško vrednotenje. Nekatera zelo natančno usmerjajo učence pri analizi njihovih dosežkov. Pravimo, da so bolj direktivna. Mednje spadajo ček liste, ki so zasnovane na podlagi kriterijev uspešnosti, in različni dokazi o naučenem (naloge, ki jih učenec izračuna; vprašanja o učni snovi, na katere odgovori; vaje, izdelki, ki jih zna narediti itd.). Takšni primeri so na straneh 15 do 23.

Orodja za samovrednotenje in vrstniško vrednotenje lahko oblikujemo tudi tako, da učencu v procesu samoanalize puščajo več svobode. So bolj odprta oz. nedirektivna. Najpogosteje uporabljamo odprta vprašanja⁵ in nedokončane stavke.

Načeloma velja, da so za učence, ki še niso vešči samoanalize, primernejša bolj direktivno zasnovana orodja. Ko pa razvijejo zmožnost kritične presoje učnih dosežkov, jim ustrezajo manj direktivna orodja. Takšni primeri so na straneh 24 do 27 in prvi primer na strani 30.

Samoevalvacijo lahko spodbujamo tudi s strategijami, ki učencem dajejo popolno svobodo v razmišljanju: refleksije, komentarji, dnevniški zapisi ipd. Učenec analizira svoje učenje tako, da razmišlja/piše »po navdihu« – brez kakršnih koli zunanjih usmeritev. Dva primera sta na straneh 28, 29 in drugi primer na strani 30.

⁵ Odprta vprašanja so zastavljena tako, da spodbujajo oblikovanje kompleksnejših odgovorov (opis, razlaga, utemeljevanje, pojasnjevanje ...). Začenjajo se z vprašalnici: kdaj, kako, zakaj, čemu itd.

Njihovo nasprotje so zaprta vprašanja, ki sprašujejo po konkretnih podatkih, dejstvih ipd. Najbolj zaprto vprašanje je zastavljeno tako, da nanj lahko odgovorimo le z da ali ne.

Delovni list lahko uporabimo najprej za samovrednotenje, potem za vrstniško in nato za učiteljevo vrednotenje. Tako dobi učenec dovolj jasno sliko o tem, kaj je v njegovem izdelku dobro in kaj bi lahko še izboljšal.

Ček lista

Ko učenci pripravljajo seminarsko nalogo, najprej preberejo različna besedila in oblikujejo povzetke (prirejeno po <http://edu.gov.on.ca>).

Ime in priimek učenca: _____

Predmet: _____

Datum: _____

	Povzetek prebranega besedila	Da	Ne	Predlogi, vprašanja, komentarji ...
1	Povzetek je kratek in jedrnat.			
2	Natančno/verodostojno predstavim misli izvirnega besedila.			
3	Ohranim ravnovesje informacij: nič ni dodano/odvzeto.			
4	Misli izvirnega besedila niso napačno interpretirane oz. izkrivljene.			
5	Uporabljam »svoje« besede oz. ustrezno parafraziram.			
Drugi koristni komentarji: Pregledal/-a:				

Vrstniško vrednotenje govorne predstavitve (Scholastic.com: Peer Review Checklist)

Učenci dobijo:

- a) navodila, kako naj se pripravijo na vrstniško vrednotenje, in
- b) priporočila, na kaj naj bodo pri sporočanju vrstniške povratne informacije pozorni med predstavitvijo in po njej.

1. Kritično preberite preglednico z vprašanji oz. kriteriji uspešnosti. Če niso dovolj jasni oz. so pomanjkljivi, predlagajte izboljšave (predloge zapišite za kasnejšo razpravo).

Vprašanja		Da	Ne	Komentarji
1	Ali je bistvo predstavitve razumljivo/jasno?			
2	Ali je namen predstavitve obrazložen in jasen?			<i>Kako se to vidi?</i>
3	Ali podrobnosti, dokazi, primeri, ilustracije, argumenti podpirajo glavno misel?			<i>Primer</i>
4	Ali predstavitev vsebuje uvod, jedro in zaključek? So prehodi med njimi jasni in smiselni?			
5	Ali predstavitev vsebuje avtorjevo osebno stališče?			
6	Ali predstavitev omogoča sodelovanje sošolcev?			<i>Kako?</i>
7	Bi dodali nov kriterij uspešnosti?			

2. Priporočila učencem, ki bodo po opravljeni predstavitvi (pisno ali govorno) sporočili svoje ugotovitve.

- Najprej povejte (oz. zapišite), kaj konkretno vam je bilo pri predstavitvi všeč.

- Predlagajte dopolnitve/izboljšave glede na enega od kriterijev uspešnosti.

- Vaši komentarji naj bodo konstruktivni.

- Razmislite o tem, kako boste izrazili svoje komentarje.

- Pozorno prisluhnite drug drugemu (zapišite morebitna nova vprašanja itd.).

Orodje za samovrednotenje pisnih besedil pri pouku angleškega jezika v osnovni in srednji šoli (Kogoj, 2011–2013)

Preberi spodnje trditve in preglej osnutek svojega pisnega besedila. Ugotovi, koliko veljajo te trditve, in označi ustrezn stolpec.

Pomembno: Če označiš trditev z **Delno** ali **Ne**, je treba to v postopku priprave končnega besedila **izboljšati** oz. popraviti.

Naslov besedila: _____

Vrsta pisnega besedila: _____

A Vsebina	Da	Delno	Ne
1. V besedilu upoštevam vse predvidene iztočnice.			
2. Iztočnice so ustrezno razvite.			
3. Vsebina je jasna, osredinjena na temo.			
4. V besedilu upoštevam naslovnika.			
5. Sporočilni namen ustreza zahtevam naloge.			
B Zgradba besedila			
1. Besedilo pišem v odstavkih.			
2. Vsak odstavek vsebuje svojo misel/idejo.			
3. Odstavke ustrezno označim.			
4. Odstavek vsebuje vodilno/tematsko poved.			
5. Povedi v odstavku ustrezno podpirajo vodilno/tematsko poved.			
6. Besedilo teče, misli/podatki ne preskakujejo neurejeno od ene do druge.			
7. Povedi ustrezno povezujem.			
8. Zgradba besedila je primerna glede na besedilno vrsto.			
9. Oblika besedila je primerna glede na besedilno vrsto.			

C Slovnica	Da	Delno	Ne
1. Uporabljam tudi daljše, večstavčne, kompleksnejše slovnične strukture in povedi.			
2. Besedni red je pravilen.			
3. Uporabljam pravilne glagolske čase, zaimke, člene, množino samostalnikov itd.			
4. Uporabljene slovnične strukture tvorim pravilno.			
5. Povedi so popolne in razumljive.			
Č Besedišče			
1. Uporabljam tudi manj običajne besede oz. izraze.			
2. Uporabljam (ustaljene, večbesedne) fraze.			
3. Dodajam podrobnosti – uporabljam pridevnike za opis samostalnikov, prislove za opis glagolov itd.			
4. Pravilno poimenujem.			
5. Besed večinoma ne ponavljam.			
6. Besed ne pačim v obliki in zapisu.			
D Zapis			
1. Uporabljam osnovna ločila in velike začetnice.			
2. Po potrebi uporabljam tudi druga ločila (narekovaje, podpičje, dvopičje itd.).			
3. Zapis besed je pravilen.			
4. Besedilo v rokopisu je čitljivo.			

Proces tvorjenja besedila

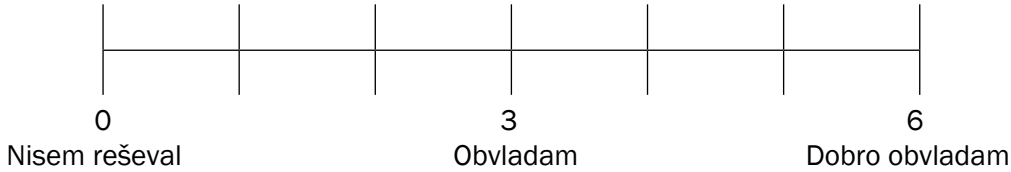
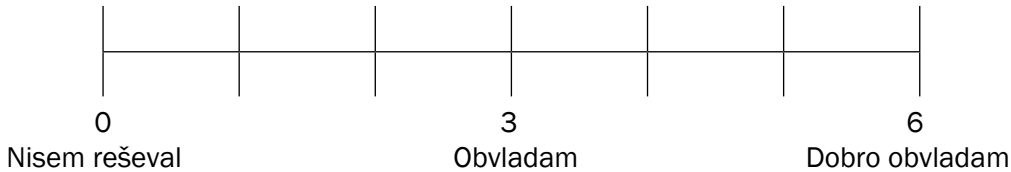
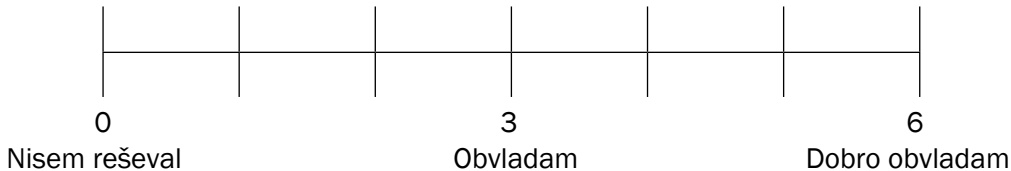
E Postopek pisanja	Da	Delno	Ne
1. Besedilo pišem/sem napisal jaz.			
2. Razumel/-a sem vse iztočnice.			
3. Pred pisanjem sem si naredil/-a načrt v mislih.			
4. Pred pisanjem sem si naredil/-a načrt na papirju/računalniku.			
5. Pri pisanju uporabljam slovar (slovarje).			
6. Svoje besedilo pregledam in izboljšam.			
7. Pri pregledu na računalniku uporabim črkovalnik.			
8. Pisanja se učim tudi z branjem in podrobnejšim opazovanjem besedil.			

S tem delovnim listom učence na razredni stopnji skrbno vodimo na poti od ene do druge delovne postaje. Preden lahko nadaljujejo, se vprašajo, kaj obvladajo in česa še ne in svoje ugotovitve zabeležijo.

Orodje za samovrednotenje pri pouku matematike na razredni stopnji

Učenci razredne stopnje pri pouku matematike na delovnih postajah izvajajo praktične dejavnosti in rešujejo naloge, povezane z merjenjem. Po opravljeni dejavnosti na posamezni postaji izpolnijo list za samovrednotenje, na katerem so zapisani učni cilji in je prikazana skala z opisanimi tremi mejniki (Vršič, 2013).

Znam: Oceniti in meriti z izbranim merilnim instrumentom ter meritev izraziti z merskim številom in ustrezno mersko enoto.

Dolžina	
Masa	
Prostornina	

Podobno so na listu za samovrednotenje predstavljeni še drugi cilji:

- oceniti in meriti z izbranimi merilnimi instrumenti ter meritev izraziti z merskim številom in ustrezno mersko enoto,
- primerjati in urediti meritve po danem kriteriju,
- ločiti standardne merske enote,
- pretvarjati količine,
- računati s količinami,
- rešiti problemsko nalogo z več možnimi rešitvami.

Učitelj lahko mejnike na skali podrobneje opiše ali pa interpretacijo prepusti učencem.

0 – Nisem reševal, saj je naloga zame pretežka.

1 – Sem se lotil reševanja, vendar naloge nisem rešil do konca.

2 – Sem se lotil reševanja, vendar po napačni poti.

3 – Obvladam postopek reševanja, vendar naredim še več napak (skoraj polovico).

4 – Obvladam postopek reševanja, vendar naredim posamezno napako (manj kot četrtino).

5 – Obvladam postopek reševanja in pridem do pravih rešitev.

6 – Obvladam postopek reševanja in znam poiskati več rešitev naloge.

Samovrednotenje znanja biologije z uporabo semaforja

Učni sklop: Zgradba in delovanje celice

Znanje boš vrednotil/-a vsaj dvakrat. Preberi trditve, ki zajemajo določeno znanje, in vsako označi z ustrezno barvo.

Z barvo ovrednoti trditve vsaj dvakrat, pred obravnavo učnega sklopa in po obravnavi. Svoj napredek v znanju pa lahko označuješ tudi med obravnavo.

Z ZELENO označi trditev, za katero si prepričan, da jo razumeš in bi jo znal razložiti svojemu sošolcu/sošolki.

Z ORANŽNO označi trditev, o kateri že nekaj veš, vendar še ne dovolj.

Z RDEČO označi trditev, ki jo slišiš prvič in je ne razumeš.

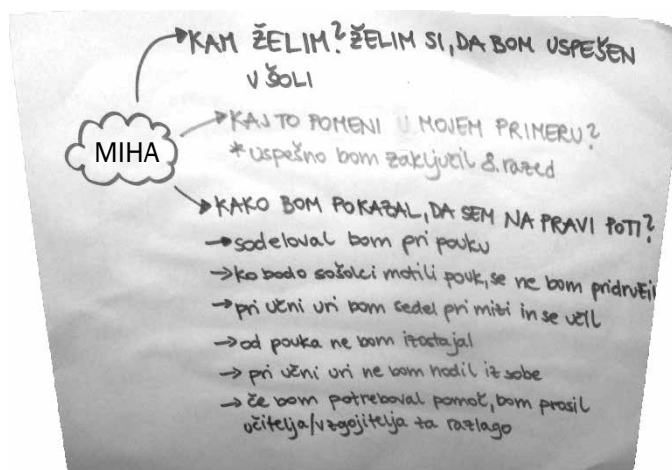
UPORABI BARVNI SEMAFOR IN OCENI, KAKŠNO JE TVOJE ZNANJE na začetku obravnave učnega sklopa, med obravnavo in na koncu obravnave.	Začetek	Sredina	Konec
Vem, da so prav vsi organizmi na Zemlji zgrajeni iz celic.			
Vem, da nekatere organizme gradi ena sama celica, druge pa lahko več tisoč milijard.			
Razumem, da so celice tako majhne, da lahko njihovo zgradbo opazujemo le z mikroskopom.			
Razumem, da imajo celice vseh organizmov enotno osnovno zgradbo in delovanje.			
Vem, da imajo celice zapleteno notranjo zgradbo.			
Na sliki prepoznam strukture v celici, ki jih lahko opazujem s svetlobnim mikroskopom.			
Znam rokovati z mikroskopom, pripraviti preparat in poiskati ter izostriti sliko.			
Na s svetlobnim mikroskopom povečani sliki celice prepoznam dele celice, jih znam opisati in poimenovati.			
Celico, ki jo opazujem z mikroskopom, znam skicirati.			
Na sliki ločim živalsko, rastlinsko, glivno in bakterijsko celico.			
Prepoznam in znam navesti skupne značilnosti in bistvene razlike med naštetimi celicami.			
Razumem pomen notranje zgradbe celice in poznam vloge celične membrane, jedra, kloroplasta in mitohondrija za delovanje celice in organizma.			
Vem, kaj je vloga celične membrane in razumem njen pomen za delovanje celice.			

Izpolni tudi spodnjo tabelo. Nato s pomočjo predlaganih začetkov stavkov reflektiraj svoje znanje.

S svojim znanjem sem zadovoljen/-na, ker ...
Največji napredek sem naredil/-a pri ...
Svoje znanje bi ocenil/-a z oceno ...
Največ dela me čaka na ...
Učenja se bom lotil/-a tako, da bom ...
Za učenje potrebujem še ...
Za pomoč bom zaprosil/-a ...
Če želim doseči oceno __, bom moral/-a ...

Samovrednotenje vedenja učenca

Učenec si naprej zastavi svoj osebni cilj in opiše najpomembnejše oblike vedenja, ki ga bodo pripeljale do cilja. Oblike vedenja pomenijo kriterije, ki dokazujejo doseganje cilja. So podlaga za pripravo instrumenta za samovrednotenje, s katerim učenec spremlja svoj napredek in dobiva povratno informacijo od učitelja. Če se učiteljeva ocena pomembno razlikuje od učenčeve, se učitelj ob koncu ure pogovori z učencem. Pojasni mu, kako lahko pri naslednji uri izboljša oceno (Kreslin, 2016).

Dan	Oblika vedenja		Slabo	Zadovoljivo	Dobro	Odlično
	Med učno uro bom poslušal učitelja in sledil njegovim navodilom.	Učenec				
		Učitelj				
	Ko bodo sošolci motili pouk, se jim ne bom pridružil.	Učenec				
		Učitelj				
	Redno bom hodil k pouku.	Učenec				
		Učitelj				
	Če bom potreboval pomoč, bom učitelja prosil za razlago.	Učenec				
		Učitelj				
	Pri učni uri bom sedel pri mizi in se učil.	Učenec				
		Učitelj				
	Pri učni uri ne bom hodil iz sobe.	Učenec				
		Učitelj				

Nedokončani stavki kot orodje za samovrednotenje

To orodje je zelo široko uporabno – tako za samoevalvacijo namenov učenja kot tudi ciljev, ki se nanašajo na vzgojne vidike delovanja šole.

Uspelo mi je ...

Užival sem ...

Ni mi uspelo ...

Težko je bilo ...

Rad bi povedal še ...

Nedokončani stavki kot orodje za vrstniško vrednotenje sošolčeve predstavitve

(Eportfolio of a Student, 2015)

_____ (ime), pri tvoji predstavitvi bi posebej pohvalil/-a ...

Pogrešal/-a sem ...

Zelo mi je bilo všeč tudi ...

Morda bi lahko ...

Nedokončani stavki in nadaljevanje stavka »ker« ...

Vrednotenje sošolčevega pisnega poročila s pomočjo nedokončanih stavkov; učitelj naj učence spodbuja, da svoje mnenje čim bolj natančno opišejo in dobro utemeljijo. Temu je namenjeno nadaljevanje stavka (ker ...).

	Konkreten primer:
a) Najboljši del tvojega poročila je ..., ker ...	... drugi odstavek, v katerem podrobno opisuješ ...
b) Del besedila, ki bi ga lahko izboljšal, je ..., ker (utemeljitev ali predlog za izboljšanje)	... tvoj zadnji odstavek, ki ga nisem razumel, ... nisem vedel, kaj ...

Grafično oblikovano orodje za samovrednotenje

Orodja za samovrednotenje in vrstniško vrednotenje lahko domiselno grafično oblikujemo. Učenec na dno piramide vpiše tri stvari, ki se jih je naučil, v sredino dve, ki sta se mu zdeli še posebej zanimivi, in zgoraj vprašanje, na katerega bi še rad odgovor.

Vprašanje, na katerega moram še odgovoriti ...

Zanimivo se mi je zdelo ...

Naučil sem se ...

Odprta vprašanja

Samovrednotenje po končanem učnem sklopu s pomočjo odprtih vprašanj in nedokončanih stavkov vključuje vrednotenje učnih dosežkov in načina učenja (Kukovec, 2011, str. 67).

Ali sem dosegel/-a namene učenja, ki sem si jih v tem sklopu zastavil/-a?

Kaj sem naredil/-a da sem dosegel/-a te namene učenja?

Menim, da bi moral/-a več delati na ...

Kaj sem ugotovil/-a o svojem učenju?

Moji novi učni nameni učenja ...

Vprašalnik

Samovrednotenje projektnega dela po obravnavi celovitega literarnega dela z vprašalnikom učence privede do konkretnih ugotovitev o njihovih izkušnjah/dosežkih/znanju, na katere se bodo lahko oprli v nadaljevanju (Shrestha, 2011, str. 192).

Katera izmed dejavnosti mi je najljubša?

Katere jezikovne zmožnosti sem v tem projektu/učnem sklopu razvijal/-a?

Kaj ob koncu projekta/učnega sklopa bolje razumem v obravnavanem literarnem delu?

Kaj vem/znam/razumem/znam narediti bolje zaradi dela v tem projektu/učnem sklopu?

Katera znanja ali spretnosti bom lahko uporabil/-a pri prihodnjih projektih ali nalogah?

Vprašanja za ozaveščanje svojega načina učenja (Kukovec, 2011, str. 69)

Kaj mi pomaga razumeti ...?

Kaj mi predstavlja prepreke ali težave pri ...?

Kako lahko izboljšam svoje znanje na tem področju?

Kaj bi rad spremenil?

V tej nalogi se vidi, kako sem ...

Dnevnik dopisovanja med dvema udeležencema učnega procesa o skupni temi

Učitelj in učenec (lahko tudi učenca med seboj) si dopisujeta o skupnih temah (npr. doseganje posameznega namena učenja). Dopisovanje traja dalj časa. Poteka na različne načine: kot zapisi v zvezek, v obliki pisem, zvočnih posnetkov, elektronskih sporočil ipd. Opisana oblika spodbujanja učenčevega razmišljanja o lastnem učenju je zelo primerna tudi za učence s primanjkljaji na različnih področjih učenja (Anderson, 1998).

Npr. zapisi učencev med branjem leposlovnih besedil, od pravljic do romanov in poezije, so primerno izhodišče za spodbujanje razmišljanja o vzrokih za učne težave. Učitelju odpirajo vpogled v vzroke učnih težav in pomenijo začetek dolgotrajnega dialoga z učenci, ki jih želimo motivirati za uspešnejše učenje.

Avtor: _____

Naslov knjige/pesmi/pravljice: _____

Citat, misel iz knjige	Stran	Moje razmišljanje

Takšni zapiski so lahko začetek dialoga z učiteljem in usmerjanja učenja:

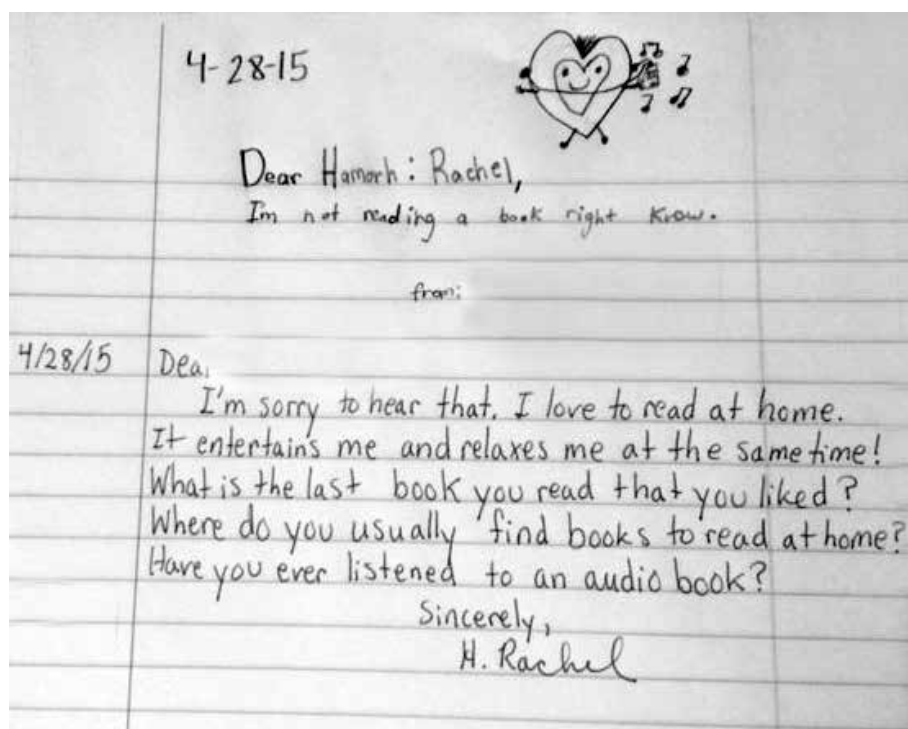
Zakaj meniš, da je citat » _____ « pomemben/zanimiv?

Povej mi, kaj veš o ...?

Opiši

Zelo pomembno je, da dialog poteka v ozračju medsebojnega zaupanja. Otrok naj ima občutek, da ga učitelj v resnici sliši in razume. Zapisov ne vrednotimo, saj nas predvsem zanima, kako učenec razmišlja. Za vrednotenje so na voljo ustreznejša orodja.

Na spodnjem primeru dopisovanje poteka v angleškem jeziku, kar učencu omogoča razvoj komunikacijskih zmožnosti v tujem jeziku.

Strategija VŽN kot orodje za samoevalvacijo

Dobro znano bralno učno strategijo VŽN (»vem – želim izvedeti – naučil sem se«) lahko prilagodimo tako, da služi kot orodje za samoevalvacijo.

Dobro obvladam ...	Deloma obvladam ...	Naučiti se moram še ...

Prosto zapisana učenčeva kritična samoanaliza besedila

Učenec je navedel konkretna področja, za katera bi od učitelja želel dobiti povratno informacijo (Eržen, 2001–2005).

Če se učitelj na učenčev zapis odzove, mu bo na najbolj učinkovit način dokazal smiselnost njegove samoanalize.

Tukaj imam največ težav, manjkajo
 mi ideje o čem govoriti. Težave imam
 pri izražanju in nagovorom.
 Stvari preveč ponavljam in ne znam
 jih povezati.
 Potreboval bi nasvet, kako to izboljšati.

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal green ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.